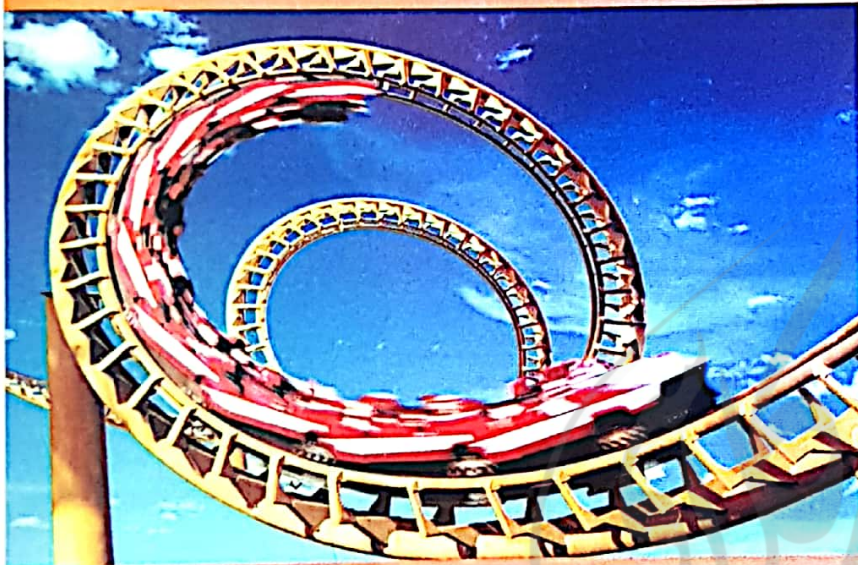

Hamkelasi.ir

انرژی و تبدیل های آن

یکی از مهم ترین مفاهیم تمام شاخه های علوم که همواره در زندگی خود با آن سروکار داریم، انرژی است. آیا می دانید مطالعه و شناخت این مفهوم چه اهمیتی برای ما دارد؟ انرژی یکی از پرکاربردترین مفاهیم در علوم است. مهم ترین ویژگی انرژی، قابلیت تبدیل آن از یک شکل به شکل دیگر است. در این فصل خواهیم دید انرژی در «همه چیز و همه جا» وجود دارد؛ اما وقتی به وجود آن پی می بریم که منتقل یا تبدیل شود. انتقال انرژی با انجام کار صورت می گیرد. در این فصل ابتدا با کار و سپس با انرژی و ویژگی های آن آشنا می شوید.

کار و انرژی

در زبان روزمره فعالیت هایی همچون دویدن، ضربه زدن^۱ و گرفتن توپ در زمین فوتبال را «بازی کردن» می گوئیم؛ اما نشستن در پشت میز، خواندن کتاب، نوشتن و اندیشیدن را «کار کردن» می نامیم.

فصلیت

به فهرست زیر، جمله هایی اضافه کنید که واژه کار در آنها معنای متفاوتی داشته باشد.

- امروز خیلی کار دارم.
- من در یک شرکت تولید بازی های رایانه ای کار می کنم.
- ...! بدید به هر کار بروم
- ...! امروز نباید در کارهای خانه به حارم کمک کنم.

فکر کنید

در علوم، مفهوم کار را چنان تعریف می کنیم که اندازه گیری آن ممکن باشد. به نظر شما کار انجام شده در کدام یک از جمله های فعالیت صفحه قبل قابل اندازه گیری است؟ اگر پاسخ مثبت است، چگونه کار انجام شده را اندازه می گیرید؟ هیچ کدام فقط زمان و

سرعت انجام آن فعالیت قابل اندازه گیری است.

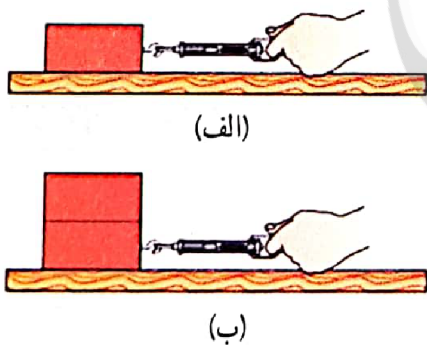
آزمایش کنید

وسایل و مواد: نیروسنج، متر یا خط کش و دو قطعه چوب (یا آجر)

روش آزمایش

- ۱- نیروسنج را به یکی از چوب ها وصل کنید که روی سطح افقی یک میز قرار دارد (شکل الف).
- ۲- چوب را به آرامی توسط نیروسنج بکشید تا به مقدار دلخواه (مثلاً ۳۰ سانتی متر) جابه جا شود.
- ۳- هنگام حرکت جسم به نیروسنج نگاه کنید و مقدار نیروی وارد شده بر قطعه آجر را بخوانید و در جدول زیر وارد کنید.
- ۴- مراحل ۲ و ۳ را برای حالتی که قطعه چوب ۵۰ سانتی متر جابه جا می شود، تکرار کنید.
- ۵- اکنون دو قطعه چوب را مطابق شکل (ب) روی یکدیگر قرار دهید و مراحل ۲ و ۳ را برای آن تکرار کنید. در این آزمایش نیز باید سعی کنید تا اجسام به آرامی و با سرعت ثابتی جابه جا شوند.

نیرو ثابت است

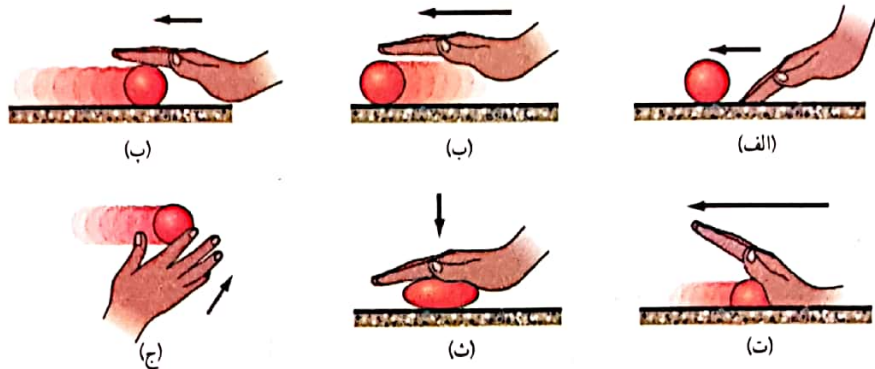

جابه جایی (m)	نیرو (N)	جابه جایی × نیرو
۰/۳۰	۵ N	۱٫۵ J
۰/۵۰	۵ N	۲٫۵ J
۰/۱۵	۱۰ N	۱٫۵ J
۰/۲۵	۱۰ N	۲٫۵ J

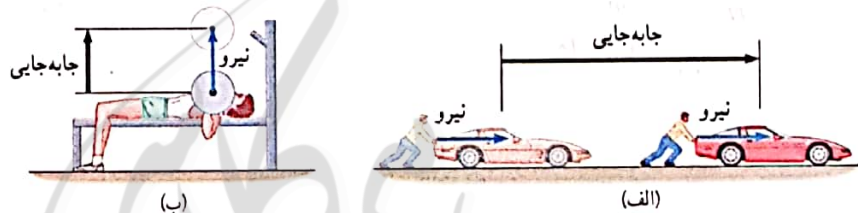
در آزمایش بالا دیدید که وقتی به جسمی نیرو وارد می کنیم و جسم به آرامی جابه جا می شود به سادگی می توانیم مقدار نیرو و جابه جایی را اندازه بگیریم. همان طور که پیش از این اشاره کردیم در علوم نیز کار را به صورتی تعریف می کنیم تا بتوانیم مقدار آن را از طریق اندازه گیری عامل های مؤثر در آن به دست آوریم.

یکی از عامل های مؤثر در انجام کار، نیروی است که به جسم وارد می شود. برای یادآوری آنچه در علوم سال ششم در خصوص مفهوم نیرو و اثرهای آن آموختید به شکل ۱ توجه کنید.

شکل ۱- وارد کردن نیرو به یک جسم ممکن است سبب
(الف) شروع حرکت آن شود.
(ب) سریع تر شدن حرکت آن شود.
(پ) کند شدن حرکت آن شود.
(ت) توقف حرکت آن شود.
(ث) تغییر شکل آن شود.
(ج) تغییر جهت حرکت آن شود.

علاوه بر نیروی وارد شده به جسم، جابه جایی یا تغییر مکان جسم نیز یکی دیگر از عامل های مهم در انجام کار است؛ به این ترتیب می توان گفت: «هنگامی کار انجام می شود که نیروی وارد شده به جسم، سبب جابه جاشدن آن شود» (شکل ۲). در شکل (الف) نیروی افقی سبب جابه جایی افقی و در شکل (ب) نیروی عمودی سبب جابه جایی عمودی جسم شده است.

شکل ۲- انجام دادن کار در دو حالت مختلف: توجه کنید که نیرو و جابه جایی در یک جهت اند.

در این کتاب تنها به تعریف کار برای حالتی می پردازیم که مشابه آزمایشی که انجام دادید، مقدار نیروی وارد شده به جسم ثابت باشد و جسم در جهت نیرو جابه جا شود (شکل ۲). در این صورت کار انجام شده روی جسم با رابطه زیر تعریف می شود:

$$\text{جابه جایی} \times \text{نیرو} = \text{کار}$$

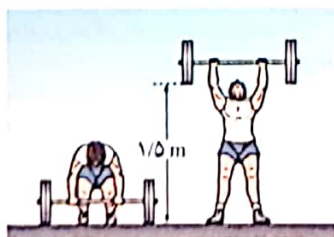
در این رابطه نیرو برحسب نیوتون (N)، جابه جایی برحسب متر (m) و کار برحسب ژول (J) اندازه گیری و بیان می شوند.

مثال:

شکل روبه رو، وزنه برداری را نشان می دهد که با وارد کردن نیروی 2000 N ، وزنه ای را به آرامی تا ارتفاع $1/5\text{ m}$ بالای سرش جابه جا می کند. کار انجام شده توسط این وزنه بردار چقدر است؟
حل:

با توجه به فرض های مسئله داریم:

نیروی وارد شده به وزنه از طرف وزنه بردار: 2000 نیوتون

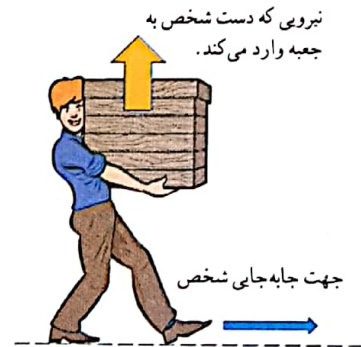

جابه جایی وزنه در جهت نیروی وارد شده به آن: $\frac{1}{5}$ متر
با جایگذاری این مقادیر در رابطه کار داریم:

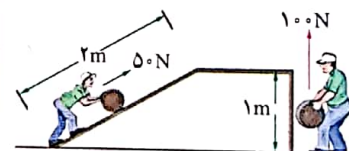
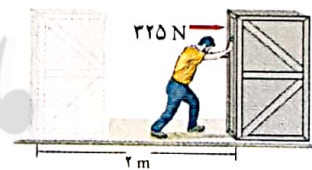
$$\text{کار} = \text{نیرو} \times \text{جابه جایی} = 2000 \text{ N} \times \frac{1}{5} \text{ m} = 400 \text{ J}$$

شکل ۳- شخصی در حال هل دادن دیوار خانه‌ای

شکل ۴- وقتی نیرو بر جهت جابه جایی عمود باشد، کاری انجام نمی‌دهد.

* نیرو کمتر دارد.

نیروهایی که کار انجام نمی‌دهند: اگر در مثال بالا وزنه بردار، وزنه را برای چند لحظه بالای سرش نگه دارد یا مطابق شکل ۳ شخصی دیوار خانه‌ای را هل دهد، آیا کاری انجام می‌شود یا خیر؟ با توجه به تعریف کار می‌توان گفت چون در هر دو مورد نیرویی که شخص وارد می‌کند، سبب جابه جایی جسم نمی‌شود، پس کار انجام شده توسط این نیروها هم صفر است. اکنون شخصی را در نظر بگیرید که جعبه‌ای در دست دارد و به آرامی راه می‌رود. در این وضعیت خاص نیز، که نیروی دست شخص بر جهت جابه جایی جسم عمود است، کاری انجام نمی‌دهد (شکل ۴).

$$\text{کار} = \text{نیرو} \times \text{جابه جایی}$$

خود را بیازمایید

۱- شکل روبه‌رو شخصی را نشان می‌دهد که با نیروی افقی ۳۲۵ نیوتونی جعبه‌ای را به اندازه ۲ متر در امتداد نیروی وارد شده به آن جابه‌جا می‌کند. کاری که این شخص روی جعبه انجام می‌دهد، چقدر است؟

$$325 \times 2 = 650 \text{ J}$$

۲- به شکل روبه‌رو و عددهای نوشته شده روی آن توجه کنید. برداشت خود را از این شکل با توجه به مفهوم کار بیان کنید. شما کدام روش را برای جابه جایی جسم ترجیح می‌دهید؟ دلیل انتخاب خود را توضیح دهید.

جابه جایی جسم در روش سطح سبک‌تر است. جابه جایی جسم در روش سطح سبک‌تر است. هر چیزی که حرکت کند، انرژی دارد در روش سطح سبک‌تر است چون روش سطح سبک‌تر در علوم ششم آموختید که انرژی به شکل‌های گوناگون مانند انرژی حرکتی، گرمایی، نورانی، صوتی و شیمیایی وجود دارد و می‌تواند از شکلی به شکل دیگر تبدیل شود (شکل ۵).

(ب)

(ب)

(الف)

شکل ۵- (الف) انرژی شیمیایی سوخت به انرژی حرکتی کشتی تبدیل می‌شود.
(ب) انرژی شیمیایی ذخیره شده در چوب به انرژی گرمایی و انرژی نورانی تبدیل می‌شود.
(پ) انرژی الکتریکی وارد شده به تلویزیون به انرژی نورانی، انرژی صوتی و انرژی گرمایی تبدیل می‌شود.

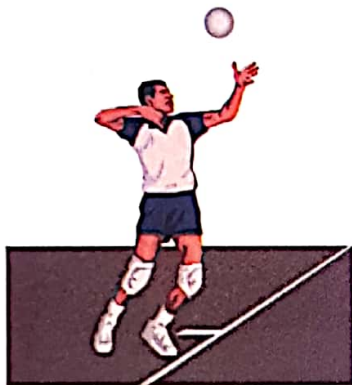
عبارت های زیر را با استفاده از جعبه کلمه ها کامل کنید. هر واژه ممکن است یک بار یا بیش از یک بار استفاده شود یا هیچ استفاده ای از آن نشود.

گرمایی - صوتی - الکتریکی - شیمیایی - جنبشی - نورانی

الف) در یک رادیو، بخش زیادی از انرژی الکتریکی به انرژی... تبدیل می شود.

ب) در یک چراغ قوه، انرژی... ذخیره شده در باتری به انرژی... تبدیل می شود. پس از آن لامپ، انرژی... را به انرژی... و انرژی... تبدیل می کند.

شکل ۶- هر جسمی که حرکت کند، انرژی جنبشی دارد.

وقتی تویی را پرتاب کنیم، توپ شروع به حرکت می کند (شکل ۶). در این صورت تا هنگامی که توپ در حرکت است، انرژی حرکتی دارد. معمولاً انرژی حرکتی را، انرژی جنبشی می نامند. انرژی جنبشی هر جسم، به جرم جسم و مقدار سرعت آن بستگی دارد؛ یعنی هرچه جسمی سنگین تر باشد و تندتر حرکت کند، انرژی جنبشی بیشتری دارد.

فکر کنید

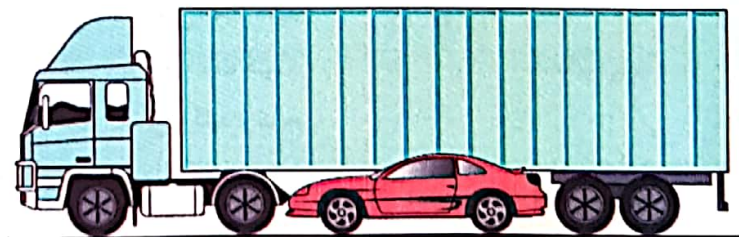
در هر یک از حالت های زیر انرژی جنبشی (حرکتی) دو جسم را با هم مقایسه کنید.

الف) در شکل زیر هر دو اتومبیل مشابه اند، ولی اتومبیل سبز رنگ تندتر از اتومبیل

قرمز رنگ حرکت می کند. جرم دو اتومبیل یکسان است و انرژی جنبشی اتومبیل سبز رنگ بیشتر است زیرا تندتر حرکت می کند.

ب) در شکل زیر اتومبیل و کامیون با یک سرعت حرکت می کنند. کامیون جرم بیشتر دارد.

ادامه پاسخ فعالیت: پاسخ نیرو وارد کرده و آن را جابه جایی کند.
یعنی جسم کار انجام می‌شود. موقعی که در حال حرکت به جسم نیرو وارد می‌کند به آن نیرو وارد

فعالیت

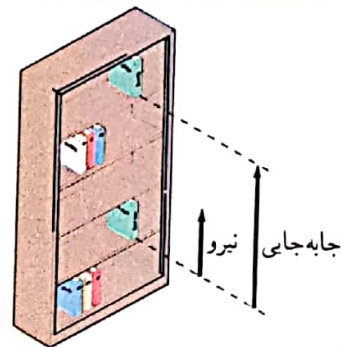
در اینجا توپ انرژی جنبشی دارد؛ زیرا با انجام دادن کار روی توپ، انرژی شخص به توپ منتقل شده است.

با توجه به شکل روبه‌رو، هر یک از عبارت‌های زیر را در گروه خود به بحث بگذارید و نتیجه را به کلاس ارائه کنید.

الف) اگر روی جسمی کار انجام دهیم، می‌تواند انرژی جنبشی به دست آورد. جسمی که انرژی جنبشی داشته باشد، می‌تواند کار انجام دهد. کار مشخص بر روی توپ به انرژی جنبشی تبدیل شده و انرژی در این قسمت توپ به اجسامی که در مسیرش قرار دارند، برخورد، و به آنها نیرو وارد می‌کند. این نیرو سبب جابه‌جایی اجسام می‌شود. در نتیجه گفته می‌شود، توپ روی این اجسام کار انجام داده است.

در این قسمت شخص با وارد کردن نیرو به توپ و جابه‌جایی آن، روی توپ کار انجام می‌دهد.

انرژی می‌تواند ذخیره شود

شکل ۷- الف - کار انجام شده روی یک جسم می‌تواند به شکل انرژی پتانسیل گرانشی در آن ذخیره شود.

تا اینجا دیدیم که انجام دادن کار روی یک جسم می‌تواند انرژی جنبشی آن را تغییر دهد؛ اما در ادامه خواهیم دید که همیشه این گونه نیست؛ به عبارت دیگر می‌توان روی یک جسم کار انجام داد بدون اینکه انرژی جنبشی آن تغییر کند. برای مثال، کتابی را در نظر بگیرید که به آرامی و با سرعت ثابت از طبقه پایین کتابخانه‌ای به طبقه بالای آن جابه‌جا می‌کنیم (شکل ۷- الف). به نظر شما در این حالت کار انجام شده روی کتاب به چه شکلی از انرژی تبدیل شده است؟ پاسخ این است که «کار انجام شده» روی کتاب به شکل انرژی پتانسیل گرانشی ذخیره شده است. توجه کنید که در طول مسیر انرژی جنبشی کتاب تغییری نکرده است.

آزمایش کنید

وسایل و مواد: چند گلوله به جرم‌های متفاوت، یک قطعه نخ و یک تکه چوب روش آزمایش

- هرگاه یک سر قطعه نخ را به گلوله‌ای وصل کنیم و سر دیگر نخ را همانند شکل روبه‌رو از نقطه‌ای آویزان کنیم به مجموعه نخ و گلوله، آونگ گفته می‌شود.
- همانند شکل روبه‌رو یک قطعه چوب را در مسیر حرکت آونگ قرار دهید.
- آونگ را از وضعیت قائم منحرف و رها کنید. پس از برخورد گلوله آونگ به قطعه چوب، جابه‌جایی آن را اندازه بگیرید. هرچه ارتفاع طول از زمین بیشتر باشد جابه‌جایی بیشتر می‌شود.
- آزمایش را به‌ازای چند ارتفاع گلوله نسبت به سطح زمین انجام دهید و جابه‌جایی قطعه چوب را پس از برخورد گلوله آونگ با آن یادداشت کنید.
- آزمایش را برای گلوله‌های دیگری با جرم متفاوت تکرار کنید و نتایج حاصل را در گروه خود به بحث بگذارید و به کلاس درس ارائه کنید.

اگر جرم طول بیشتر شود جابه‌جایی قطعه چوب بیشتر می‌شود.

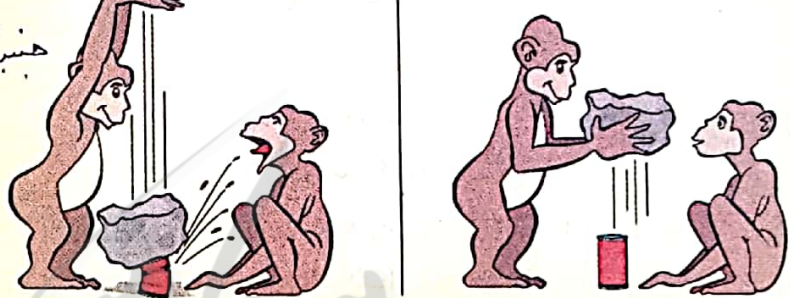
هرچه جرم طول در ارتفاع طول از سطح زمین بیشتر شود جابه‌جایی قطعه چوب بیشتر می‌شود.

برای دانلود کام به کام های دروس دیگر به Hamkelasi.ir مراجعه کنید

همان طور که از آزمایش قبل نتیجه گرفتید، انرژی پتانسیل گرانشی به وزن جسم و ارتفاع جسم از سطح زمین وابسته است.

فکر کنید

دریافت خود را از شکل زیر با توجه به مفاهیم انرژی جنبشی، انرژی پتانسیل گرانشی و تبدیل انرژی بیان کنید. و مقایسه کنید که انرژی پتانسیل گرانشی در بالا و انرژی جنبشی در پایین است. و مقایسه کنید که انرژی پتانسیل گرانشی در بالا و انرژی جنبشی در پایین است. و مقایسه کنید که انرژی پتانسیل گرانشی در بالا و انرژی جنبشی در پایین است.

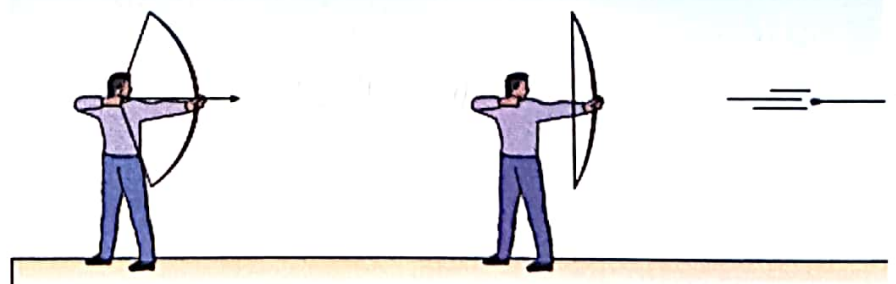

آیا می دانید

زردپی (تاندون) آشیل که در پشت پا قرار دارد، همانند یک فنر طبیعی عمل می کند. این زردپی (تاندون) با کشیده شدن و سپس رها شدن، انرژی پتانسیل کشسانی را ذخیره و سپس آزاد می کند. این عمل فنر گونه، مقدار فعالیتی را که عضله های پا هنگام دویدن باید انجام دهند، کاهش می دهد.

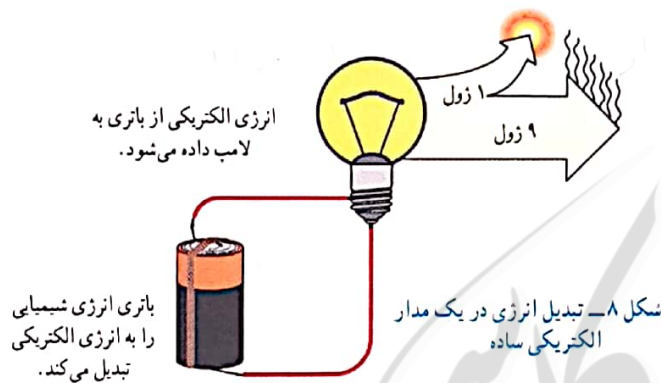
انرژی پتانسیل به جز شکل گرانشی، شکل های دیگری نیز دارد. انرژی ذخیره شده در انواع سوخت ها و مواد غذایی از نوع انرژی پتانسیل شیمیایی است. همچنین هرگاه یک نوار لاستیکی یا یک فنر را بکشیم، انرژی پتانسیل کشسانی در آن ذخیره می شود (شکل ۷-ب). وقتی نوار لاستیکی یا فنر را رها می کنیم، انرژی پتانسیل کشسانی ذخیره شده در آن می تواند به شکل انرژی جنبشی آزاد شود.

شکل ۷-ب - کمان کشیده شده دارای انرژی پتانسیل کشسانی است. با رها کردن زده کمان، انرژی پتانسیل ذخیره شده به انرژی جنبشی تبدیل می شود.

مقدار کل انرژی ثابت می ماند

در این فصل آموختید که کار انجام شده روی یک جسم سبب می شود شکلی از انرژی به شکلی دیگر تبدیل شود؛ برای مثال وقتی تویی را پرتاب می کنیم، انرژی شیمیایی ذخیره شده در بدن ما به انرژی جنبشی و انرژی پتانسیل گرانشی توپ تبدیل می شود. همان طور که دیده می شود، حتی در یک فعالیت ساده چندین تبدیل انرژی وجود دارد. وقتی در هر ثانیه مقداری انرژی الکتریکی، مثلاً ۱۰ ژول، به یک لامپ روشنایی داده شود، باید در هر ثانیه همان مقدار انرژی نورانی و گرمایی از لامپ خارج شود (شکل ۸).

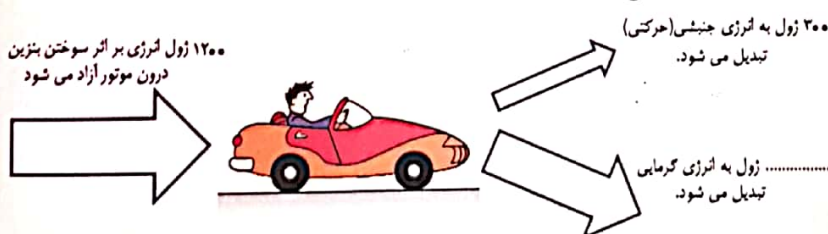
بررسی انواع مختلف انرژی و تبدیل آن از شکلی به شکل دیگر به یکی از بزرگ ترین قانون ها در فیزیک به نام قانون پایستگی انرژی انجامیده است که تاکنون هیچ استثنایی برای آن دیده نشده است. این قانون به شکل زیر بیان می شود :

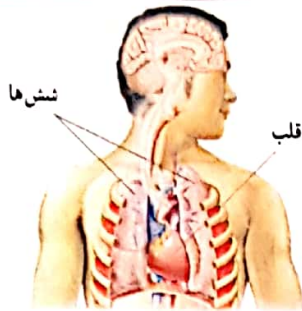
انرژی هرگز به وجود نمی آید یا از بین نمی رود. تنها شکل آن تغییر می کند و مقدار کل آن ثابت می ماند.

خود را بیازمایید

با توجه به قانون پایستگی انرژی در شکل زیر جای خالی را روی نمودار انرژی

$$۱۲۰۰ - ۳۰۰ = ۹۰۰ \text{ ژ}$$

شکل ۹- نشهای ما اکسیژن هوا را میگیرند. قلب با عمل تلمبه‌ای، اکسیژن خون و همچنین غذای جذب شده در خون را به جاهای مورد نیاز بدن می‌رساند.

جدول ۱- انرژی موجود در برخی از خوراکی‌ها برحسب کیلوژول بر گرم

خوراکی	انرژی
سیب زمینی	۳/۹
غلات	۵
بستنی (وانیلی)	۹/۳
نان لواش	۱۱/۳
شکر	۱۶/۸
کیک (ساده)	۱۸
روغن نباتی	۳۲/۲
شیر کم چرب	۱/۸
شیر پرچرب	۳
حبوبات	۵
مرغ	۶/۷
تخم مرغ (آب‌پز)	۶/۸
گوجه فرنگی	۰/۹
سیب	۲/۴
موز	۳/۶

بدن ما به انرژی نیاز دارد

بدن ما در همه مواقع به انرژی نیاز دارد. موقع راه رفتن، دویدن، خندیدن و صحبت کردن انرژی مصرف می‌کنیم. وقتی آرام نشسته‌ایم، بدن ما در حال مصرف انرژی است؛ حتی موقع خواب هم انرژی مصرف می‌کنیم. وقتی خوابیم، بدن ما انرژی مصرف می‌کند تا قلب و شش‌های ما به کار ادامه دهند (شکل ۹)؛ اما وقتی بیدار می‌شویم، انرژی بیشتری مصرف می‌کنیم. بعضی کارها مثل دویدن، پریدن یا کارهای سخت به انرژی زیادی نیاز دارند.

بدن ما انرژی مورد نیاز این فعالیت‌ها را از مواد غذایی که می‌خوریم به دست می‌آورد (شکل ۱۰).

شکل ۱۰

در علوم ششم دیدیم که انرژی ذخیره شده در خوراکی‌ها به شکل انرژی شیمیایی است و مقدار آن را می‌توان با واحد کیلوژول (kJ) یا کیلوکالری (kcal) بیان کرد؛ به این ترتیب می‌توان گفت در هر گرم از غذایی که می‌خوریم، مقداری انرژی شیمیایی نهفته است که معمولاً آن را با یکای کیلوژول بر گرم (kJ/g) بیان می‌کنند؛ برای مثال، وقتی می‌گوییم انرژی شیمیایی شیر معمولی ۲/۷ کیلوژول بر گرم است، منظور ما این است که در هر گرم شیر معمولی ۲/۷ کیلوژول انرژی شیمیایی ذخیره شده است. در جدول ۱ انرژی شیمیایی بعضی از غذاهای آماده مصرف داده شده است.

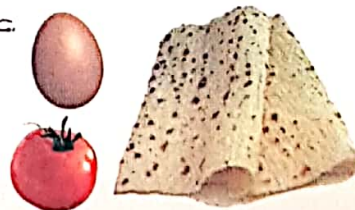
معمولاً انرژی خوراکی‌های بسته‌بندی شده را برحسب کیلوکالری می‌نویسند. هر

کیلوکالری معادل ۴۲۰۰ ژول است؛ به این ترتیب داریم: $1 \text{ kcal} = 4200 \text{ J}$

خود را بیازمایید

مقدار انرژی‌ای که بدن ما با خوردن یک تخم مرغ آب‌پز (حدود ۶۰ گرم)، یک گوجه فرنگی (حدود ۵۰ گرم) و یک نان لواش (حدود ۱۰۰ گرم) کسب می‌کند، چقدر است؟

$$408 + 45 + 113 = 566$$

فعالیت

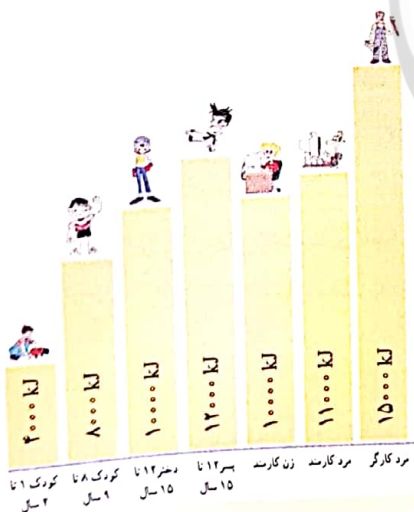
فهرستی از غذاهایی را که در یک روز معین مصرف می کنید به همراه مقدار تقریبی آنها تهیه کنید. با توجه به این فهرست تعیین کنید که در این روز معین، بدن شما چه مقدار انرژی از این مواد غذایی کسب می کند. برابر صبحانه یک نان لواش و یک عدد تخم مرغ آب پز چای یا شیر، میان وعده میوه های مانند سیب، برابر ناهار مقدار یک عدد خربزه و مقدار نان همراه با ماست و سالاد میوه و عصرانه کمی خربزه و میوه برابر شام کوکو همراه با مقدار نان که حدود ۲۰۰۰ کیلوژول انرژی برابر یک سبزی فراصم می کند.

دریافت خود را از شکل زیر با توجه به مفاهیمی که در این فصل فرا گرفتید، بیان کنید.

فکر کنید

نمودار شکل ۱۱، متوسط انرژی مورد نیاز در یک شبانه روز را برای افراد مختلف نشان می دهد. به طور طبیعی پسران و مردان نسبت به دختران و زنان، کمی بیشتر به انرژی نیاز دارند. این موضوع در نمودار نیز دیده می شود.

شکل ۱۱- انرژی تقریبی مورد نیاز در افراد مختلف در یک شبانه روز

فکر کنید

انرژی مورد نیاز یک نوجوان فعال و در حال رشد برای یک شبانه روز به طور متوسط بین ۱۰۰۰۰ تا ۱۲۰۰۰ کلوژول است. با توجه به نتیجه خود را بیازماید صفحه قبل، آیا این وعده غذایی برای صبحانه یک نوجوان در سن و سال شما کافی است یا خیر؟

حیثیاً کردن وعده صبحانه مصرف شده انرژی بدست در یک شبانه روز تا منتهی نمی شود زیرا حدود یک سوم

انرژی مورد نیاز فعالیت چهار روزانه کیهن جوان باید از صبحانه تا منتهی شود

۱۰۰۰۰ تا ۱۲۰۰۰